

KÖNYVISMERTETÉS
BOOK REVIEW

Economic Crises – Risk Factors, Management Practices and Social
Impacts
Gazdasági válságok – Rizikótényezők, válságkezelési gyakorlatok és
társadalmi hatások

DR. UZZOLI ANNAMÁRIA PHD.

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Budapest
Centre for Economic and Regional Studies Hungarian Academy of Sciences, Budapest

SZERKESZTETTE: OLIVIA WILSON-FLORES

1. kiadás

Kiadta a NOVA Publishers Kiadó (New York). 2017. 294 oldal, számos ábrával és
táblázattal.

Ára: 160 USA dollár

Összefoglalás: A könyv célja a gazdasági válságok következményeinek bemutatása különböző társadalomtudományi vizsgálatok tükrében. A kiadvány legnagyobb részében elsősorban a legutóbbi válság egészséghatásainak interdiszciplináris értelmezése történik. Európai, kisebb részben Európán kívüli esettanulmányok foglalkoznak például a válság mentális egészségre, az öngyilkosságokra, az életkörülményekre és életminőségre, a szenvedélybetegségekre gyakorolt szerepével. Az eredmények és tapasztalatok birtokában számos olyan javaslat született a tanulmányokban, amelyek nagymértékben segítik a szakpolitikai döntéshozatal munkáját.

Kulcsszavak: gazdasági válság, rizikótényezők, egészséghatások, mentális egészség

Abstract: The main scope of this book is to analyze the most important consequences of economic crises from the point of social sciences. In major part of this book publication we can read about health impacts of the latest economic crisis by interdisciplinary context. There are many case studies from Europe to investigate the role of crisis on mental health, suicide, living conditions and quality of life, and on addicts. These results and experiences could give a chance to make proposals for decision makers.

Keywords: economic crises, risk factors, health impacts, mental health

EGÉSZSÉGTUDOMÁNY
HEALTH SCIENCE

Közlésre érkezett:

Submitted:

Elfogadva:

Accepted:

61/3 78-82 (2017)

61/3 78-82 (2017)

2017. március 6.

March 6 2017

2017. március 27.

March 27 2017

DR. UZZOLI ANNAMÁRIA

MTA Közgazd. és Reg. Tud. Kutatóközp.

1112 Budapest Budaörsi u. 45

Tel.: 06-30-369-4530

e-mail: uzzoli@rkk.hu

A 2008/2009-es pénzügyi válságot követő gazdasági recesszió és annak hosszú távú társadalmi következményei számos tanulsággal szolgálnak nemcsak a globális világgazdaság működési mechanizmusának és átalakulási folyamatának megértéséhez, hanem az egyes nemzetgazdaságok a válság kihívásaira adott válaszlépéseinek értékeléséhez. A téma tudományos vizsgálata is egyelőre kiapadhatatlan, ennek egyik bizonyítéka a most megjelent könyv, amely lényegében nyolc fejezeten keresztül különböző perspektívák és területi dimenziók mentén mutatja be a válságkutatás aktuális eredményeit. A könyv rövid ismertetése az egészségtudományi szakma számára is tartogat hasznos információkat, hisz a nyolc fejezetből öt kifejezetten a válság egészséghatásait tanulmányozza.

A könyv fő fejezetei a következő témákkal foglalkoznak:

- A gazdasági válság megváltoztatja a marketing stratégiákat?
- A válság hatása a magyar ipar és ipari vállalkozásokra
- Gazdasági és társadalmi hatások: gazdasági növekedés versus társadalmi haladás
- A pénzügyi válság szerepe a munkahelyi stresszben és a megküzdési stratégiákban
- A válság hatása az öngyilkosságok alakulására
- A válság hatása a mentális egészségre Spanyolországban: a rizikótényezők összesítése
- A 2008-as gazdasági válság hatása az egészségre és az életkörülményekre egy európai összehasonlító elemzés tükrében
- Válsághatások a demográfiai és társadalmi folyamatokban Madagaszkár példáján

A könyv valójában egy tanulmánykötet, amelyben a felkért szerzők és kutatócsoportok közérthetően, de tudományos alapossággal és bizonyítékokkal alátámasztva adják közre tapasztalataikat, amelyek nemcsak a válság-, hanem önmagában a társadalmi folyamatok interdiszciplináris megközelítését teszik lehetővé. Külön öröm, hogy magyar szerző tollából (Kiss Éva) közép-európai kontextusba ágyazva olvashatunk a válság hazai ipari termelésre gyakorolt hatásáról, valamint a válságmenedzsment gyakorlatáról. A közgazdasági összefüggések vizsgálatában olyan elemzések jelentek meg a kiadványban, amelyek például a válság időszakában a változó vásárlási szokásokra választ adó újszerű marketingstratégiákkal foglalkozik; vagy például a gazdasági növekedés és a társadalmi fejlődés mérésére szolgáló indikátorok használatára tesz javaslatokat. Ez utóbbi téma különösen érdekes, hisz egyértelművé válik, hogy az életminőség és a társadalmi haladás definiálásának és mérhetővé tételének releváns területe maga az egészség.

A gazdasági válságok összetett mechanizmusokon keresztül hatnak az egészségi állapotra és az egészségügyi ellátórendszerre. A közvetlen és áttételes kölcsönhatások feltárása komplex,

többdimenziós kutatást igényel, hogy valóban a szakpolitikai döntéshozatalt támogató eredmények és javaslatok szülessenek. A könyv erre is jó példa: az egészséghatások bizonyításában több tudományterület képviselői alkotta kutatócsoportok dolgoztak, különféle elméleti és módszertani eszközöket, technikákat alkalmazva. A válság és egészség kapcsolatrendszerét elemző fejezetek többsége a mentális egészség és a pszichoszomatikus tünetek válsággal összefüggő magyarázatára fókuszál, egy-egy európai esettanulmány bemutatásával.

A válsághelyzetek hatnak az egyén lelki és mentális állapotára, különböző válaszreakciókat váltanak ki, amelyek függenek az egyén társadalmi-gazdasági helyzetétől is. A válság társadalmi következményeként a jövedelmek csökkenése, a munkanélküliség vagy az attól való félelem, a munkahelyi bizalomvesztés, az állandósult létbizonytalanság a stressz, valamint a szorongás fokozódásához járulnak hozzá. A kognitív, testi, érzelmi és viselkedési komponensek együttesen eredményezik a szorongásos zavart, amely ha hosszabb ideig fennáll, akár a mindennapok életvezetését is akadályozhatja. Egy olaszországi kutatócsoport a pozitív és negatív visszacsatolási mechanizmusokon keresztül vizsgálták az egyéni kognitív stratégiák alakulását a válság időszakában. A kutatási előzmények ismertetésével bizonyították, hogy a válság okozta stresszhelyzetekre az egyén részéről adott negatív válaszoknak két csoportja különíthető el aszerint, hogy azok mögött milyen mértékben jelenik meg a stratégia-alkotás („cold reaction”), vagy éppen annak hiánya („hot reaction”). A munkahelyi stresszhelyzetekre a munkavállalók az egyéni negatív érzések (harag, düh, szorongás) felerősítésével reagál, amely tovább növeli a stresszhelyzet okozta érzelmi bizonytalanságokat. A viselkedési minta mögött nincs tudatos egyéni megküzdési stratégia. Ugyanakkor gyakori az a viselkedés is, amely a kvázi stratégia-alkotás eredménye, és például a munkahelyi megfélemlítést tudatosan alkalmazza a krízishelyzetre adott reakcióként. A szerzők egyetértenek abban, hogy a két viselkedésmintának egymást kiegészítő hatása van.

Szintén egy olasz kutatócsoport észak-amerikai kutatókkal kiegészülve elemezte a meglévő kutatási eredményeket annak eldöntéséhez, hogy a válsághelyzetek és az öngyilkosság közti kapcsolatot egyértelműsítsék. Az összehasonlító vizsgálatok során országos és országcsoportos adatokat tanulmányoztak, több időszak válsághelyzetét vették alapul, valamint a különböző gazdasági (GDP) és társadalmi (pl. munkanélküliség) mutatók és az öngyilkossági ráta közti korreláció erősségét értékelték. A tapasztalatok azt mutatják, hogy nincs egyértelmű egymásra hatás a gazdasági teljesítőképesség csökkenése, a munkanélküliség fokozódása és az öngyilkosság növekedése között. Az összefüggést számos egyéni (pl. társadalmi státusz), közösségi (pl. társadalmi értékrend) és makrogazdasági (pl. egészségügyi ellátórendszer működése) tényező befolyásolja. Sőt, vannak olyan példák is,

amikor éppen a gazdasági növekedés, fellendülés időszakában figyelhető meg az öngyilkosságok növekvő részaránya.

Egy spanyol esettanulmány 2008–2015 között részletesen elemezte a lakosság mentális egészségi állapotát a depresszió, a hangulatzavarok és az alkohol okozta mentális zavarok alakulásán keresztül. Az esettanulmány a meglévő országos adatfelvételekre épült, az eredmények összesítése a tartalomelemzés szempontjai alapján történt meg: az összehasonlító és értékelő elemzésekkel cél volt a társadalmi-gazdasági státusz – és annak megváltozása –, valamint a mentális egészségi állapot – és annak rosszabbodása – közti kapcsolat magyarázata. A válság mentális egészségre gyakorolt rizikótényezői között nagy a szórás, és a témában elkészült statisztikai vizsgálatok összesítése kapcsán megállapítható, hogy az egészségügyenlőtlenségek társadalmi és gazdasági összetevői determinálják a mentális egészséget, illetve az azt befolyásoló tényezők közti kapcsolatot. Nyilvánvaló, hogy a válság az egészségügyenlőtlenségek fokozódásához vezet, növeli a szenvedélybetegségek széleskörű elterjedésének esélyét, amely bizonyítottan mentális zavarokhoz vezet. Hasonló az egymásra hatás az alkoholfogyasztás bővülése és a depresszió növekedése között. A szerzők zárásképpen felhívták a figyelmet a lokális szintű vizsgálatok fontosságára, amelyek alkalmasak (pl. egyéni interjúkon keresztül) az összefüggések finomhangolású bemutatására.

Egy török-olasz szerzőpáros tanulmányukban egyrészt Ausztriában a 2009-es egészségügyi alaptörvény hatásait elemezték, másrészt a 2008-as válság által érintett országok (Magyarország, Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Portugália) helyzetét vetették össze hasonló gazdasági fejlettségű országokkal, részben olyan kontrollországokkal (pl. Csehország, Lengyelország), ahol kevésbé voltak tapasztalhatóak a válsághatások. A statisztikai elemzések mikro-regionális szintű adatokon alapultak, amelyeket különféle matematikai és finanszírozási modellek segítségével értelmeztek a szerzők. Az elemzések az egészséghatásokat a mentális egészséggel és a fogyatékkal kapcsolatban tanulmányozták. A két kutatási téma – eredményeiben – összefüggést mutatott egymással: ugyan a válság miatt az egészségmutatók részbeni rosszabbodása tapasztalható, de célzott beavatkozásokkal és hatékony intézkedésekkel a rizikótényezők szerepe mérsékelhető.

Végül a könyv utolsó fejezete kilép Európa határain kívülre, és egy madagaszkári esettanulmány segítségével vizsgálja a politikai és gazdasági válsághelyzetek szerepét a demográfiai és az egészségfolyamatok tekintetében 1960–2010 között. A tanulmány részben annak tükrében mutatja be a válsághatásokat, hogy a népesedési folyamatok milyen mértékben és milyen gyorsan „reagálnak” a válságokra, azaz tapasztalható a születésszám csökkenése és/vagy a gyermekhalandóság növekedése. Sőt, a szerző kohorsz-elemzéssel bizonyította, hogy a válságok kezdetén iskoláskorúak esetében a csökken az iskolai végzettség, és időben kitolódik a házasságkötések életkora. Ugyanakkor az országban sikeresen vezették

be és működtetik a családtervezési programot, amelynek segítségével idővel csökkent a termékenységi mutatószám értéke, azaz kevesebb gyermeket vállalnak a családok a túlnépesedett országban.

A könyv nyolc fejezetét összesen 17 szerző írta. A szerkesztő, Olivia-Wilson Flores érdeme, hogy mind formailag, mind tartalmilag úgy egységesítette a tanulmányokat, hogy azok mondanivalójukban, főbb üzeneteikben egymásra épülnek, egymást kiegészítik. Kiemelendő, hogy magyar esettanulmány önálló fejezetben is megjelenik, de magyar és tágabb értelemben közép-európai példa szintén jelen van az egyes kutatásokban. Ez utóbbi azért fontos, mert a térségben az 1980-as évek végétől meginduló gazdasági rendszerváltozás társadalmi folyamatai speciális helyzetet teremtettek kelet- és közép-európai országokban, amelynek hosszú távú következményei még a legutóbbi válság esetében is érzékelhetőek voltak.

A kritikai megjegyzések elsősorban a válság térség-specifikus elemeinek hiányára irányulnak. Nemzetközi kiadványban érdemes lett volna több esettanulmányt hozni a világ többi részéből, illetve Európa esetében nagyobb hangsúllyal szerepeltetni a rendszerváltó országokat. Nyilvánvaló, hogy más olyan gazdasági szektort is lehetett volna példaként említeni, amelyeket súlyosan érintett a válság, de a könyv egyik erőssége, hogy kifejezetten az egészséghatások megközelítésében értelmezte a gazdasági válságok szerepét.

A könyv jó áttekintést ad a gazdasági válság egészséghatásainak egy markáns csoportjáról, elsősorban a mentális zavarok, problémák oldaláról. A könyv ismeretei a hazai szakmai közönség számára is hasznosak, számos tapasztalattal szolgálnak, és még több kutatási témát vetnek fel. A könyv ajánlható a tudományos szféra, az egészségtudományi szakma, de még az egészségtudományi felsőoktatás számára is.

A könyv Magyarországon nincs forgalomban, de a Kiadótól megrendelhető.